

Uczeń – zmysły, komunikacja

Stowarzyszenie Przyjaciół Osób Niesłyszących i Niedośłyszących
Warszawa 2004

wydano na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu

Uczeń – zmysły, komunikacja

Stowarzyszenie Przyjaciół Osób Niestyszających i Niedostyszających

Warszawa 2004

Redakcja naukowa:	dr n. med. Joanna Szuchnik prof. dr hab. med. Henryk Skarżyński
Wybór materiałów:	Joanna Szuchnik Katarzyna Kłonica Małgorzata Mueller-Malesińska
Redakcja:	Joanna Szuchnik Joanna Zagrodzka Aneta Olkowska Katarzyna Kłonica Małgorzata Mueller-Malesińska
Projekt graficzny okładek:	Maria Ohanowicz-Tarasiuk – artysta plastyk
Skład i przygotowanie do druku:	Anna-Maria Siwińska

Wydano na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu

Nakład:	500 egz.
Wydawca:	Stowarzyszenie Przyjaciół Osób Niestyszających i Niedosłyszących „Człowiek–Człowiekowi” 01-943 Warszawa, ul. Pstrowskiego 1 tel./fax: (0 22) 834 09 02
Współwydawca:	Instytut Fizjologii i Patologii Słuchu

ISBN: 83-89087-23-5

© Stowarzyszenie Przyjaciół Osób Niestyszających i Niedosłyszących „Człowiek–Człowiekowi”

Spis treści

Zeszyt 1. Wybrane aspekty medyczne

Wprowadzenie	M-1
Anatomia i fizjologia narządu słuchu	M-4
Fizjologia ucha wewnętrznego	M-5
Teorie słyszenia	M-7
Etiologia i diagnostyka wad słuchu u dzieci	M-9
Etiologia zaburzeń słuchu	M-9
Najczęstsze przyczyny zaburzeń słuchu	M-10
Diagnostyka subiektywna i obiektywna wad słuchu u dzieci	M-25
Wybrane problemy audiologii praktycznej	M-40
Współdziałanie specjalistów	M-40
Moment ujawnienia się choroby	M-40
Aparatowanie słuchu	M-49
Odrębności w aparatowaniu słuchu u małych dzieci	M-49
Aparaty słuchowe – wskazówki dla użytkowników i ich opiekunów	M-58
Przyczyny braku akceptacji aparatu słuchowego	M-62
Leczenie operacyjne najczęściej spotykanych zaburzeń słuchu	M-63
Leczenie niedosłuchu wynikającego z przewlekłego wysiękowego zapalenia ucha środkowego ..	M-63
Leczenie przerostu migdałków i przewlekłego zapalenia migdałków	M-66
Leczenie przewlekłego perlakowego zapalenia ucha środkowego	M-67
Leczenie rekonstrukcyjne łańcucha kosteczek słuchowych	M-69
Leczenie wad wrodzonych ucha zewnętrznego i środkowego	M-72
Leczenie całkowitej głuchoty	M-74
Leczenie częściowej głuchoty	M-86

Zeszyt 2. Wybrane aspekty psychologiczne

Diagnoza psychologiczna	P-1
Rozwój dziecka z wadą słuchu na tle norm rozwojowych	P-7
Rozwój emocjonalno-społeczny dziecka głuchego (niedosłyszającego) na tle norm rozwojowych	P-19
Pomoc psychologiczna	P-32
O dzieciach nadpobudliwych i ich problemach w codziennym życiu	P-39
O dzieciach głuchych korzystających z implantów ślimakowych i ich byciu w grupie słyszących rówieśników	P-44
Wybór języka migowego jako podstawowego sposobu komunikowania się z dzieckiem głuchym	P-48
Stereotypy i uprzedzenia wobec głuchoty i osób głuchych i niedosłyszających	P-57

Zeszyt 3. Wybrane aspekty rehabilitacji

Metody diagnostyczne oraz konsekwencje uszkodzeń słuchu	R-1
Diagnoza logopedyczna	R-3
Integracja wielozmysłowa	R-6
Możliwości rozwoju dziecka z uszkodzonym narządem słuchu	R-9
Zanim dokonasz wyboru... ..	R-11
Czym jest tak zwana rehabilitacja dziecka z wadą słuchu?	R-15
Istotne zagadnienia procesu terapii logopedycznej	R-18
Metody oparte o język foniczny	R-21
Rehabilitacja od rana do wieczora	R-28
Pamiętnik	R-32
Odczytywanie z ust	R-34
Czytanie	R-36
Ćwiczenia artykulacyjne	R-41
Metody oparte na kodzie manualnym	R-47

Kinezylogia edukacyjna Dennisona – metoda poprawiająca efektywność terapii logopedycznej	R-53
Terapia psychomotoryczna	R-58
Jak rozwijać pamięć dziecka?	R-63
Zabawy z dźwiękiem w terapii dziecka z uszkodzonym narządem słuchu	R-66
Jak można przygotować małe dziecko do ważnej umiejętności, jaką jest pisanie?	R-69
Zabawy i ćwiczenia rozwijające myślenie i język dziecka	R-72
Zabawy rozwijające rozumienie i mówienie	R-76
Kto pyta, nie błądzi	R-79
Praca nad czasownikiem	R-82
Zasady opowiadania dziecku ilustrowanych historyjek lub bajeczek	R-85

Zeszyt 4. Wybrane aspekty edukacyjne

Dlaczego? List Judyty, niedosłyszącej dziewczynki uczącej się w szkole masowej	E-1
Diagnoza pedagogiczna	E-2
Pomoc pedagogiczna	E-4
Kształcenie dzieci z uszkodzonym narządem słuchu	E-8
Edukacja językowa	E-15
Zabawa jako podstawowa forma aktywności dziecka	E-26
Nie można zrobić nic bez wsparcia w rodzicach	E-31
Dlaczego gorzej się słyszy w wieku dorastania?	E-34
Metody wspomagające rozwiązywanie problemów wychowawczych	E-38
Kształcenie dzieci z wadami słuchu – aspekt prawny	E-41
Integracja edukacyjna dzieci niesłyszących – szansa czy zagrożenie?	E-51
Poradnictwo psychologiczno-pedagogiczne – formy pomocy dzieciom niepełnosprawnym i ich rodzinom	E-56
Jak pomóc uczniowi z uszkodzonym słuchem w klasie szkoły masowej	E-60
Jak poradzić sobie na studiach? – swoimi doświadczeniami dzieli się niedosłysząca studentka	E-65

Wstęp

Motto:

Sposób, w jaki traktujemy słabszych, jest miarą naszego człowieczeństwa. Mimo deklaratywnej tolerancji często okazuje się, że właśnie niepełnosprawni stanowią grupę, wobec której istnieje największy dystans społeczny.

Dla człowieka słuch jest jedną z ważniejszych dróg poznawania świata i jednym z warunków koniecznych do rozwoju mowy dźwiękowej. Stanowi podstawę porozumiewania się między ludźmi. Wszelkie niedobory w odbiorze dźwięków występujące u dziecka w okresie kształtowania się mowy i języka powodują opóźnienia tego procesu często zupełnie go zaburzając. Ma to swoje reperkusje we wszystkich sferach życia, a szczególnie w zakresie edukacji i zachowań społecznych.

Wczesne rozpoznanie istniejących problemów ma niebagatelne znaczenie dla skutecznej interwencji. Liczy się tutaj czujność i aktywność wszystkich środowisk, w których przebywa dziecko. Przedszkole, szkoła i dom dają na ogół wartościowe informacje wynikające z codziennej obserwacji zachowań dziecka. Bywa jednak, że podstawowa wiedza, jaką posiadają opiekunowie dzieci, rodzice, nauczyciele na temat objawów mogących sugerować zaburzenia słuchu u dziecka, nie jest wystarczająca.

Badania prowadzone przez Instytut Fizjologii i Patologii Słuchu wykazały, że w Polsce zaburzenia słuchu występują u 4–6 noworodków na 1000, 2–4% przedszkolaków i aż ok. 20% uczniów szkół podstawowych, gimnazjów i szkół średnich. Najczęstszą przyczyną niedosłuchu u dzieci (w 70 %) są zmiany zapalne i ich powikłania – możliwe do skutecznego leczenia w przypadkach wczesnego wykrycia. Służą temu badania przesiewowe wprowadzane w placówkach medycznych i oświatowych. Również trwałe niedosłuch odbiorczy można skutecznie leczyć poprzez rehabilitację za pomocą aparatów słuchowych czy implantów ślimakowych.

Przedstawione materiały mają na celu zapoznanie środowiska nauczycielskiego z problemem niedosłuchu. Nowoczesne leczenie i postęp techniczny sprawiają, że coraz więcej dzieci korzystających z aparatów słuchowych lub implantów ślimakowych uczy się w szkołach powszechnych. Jest to trudne wyzwanie, zarówno dla tych dzieci, jak i dla pedagogów. Sukces powinien być wspólny i podparcie go rzetelną wiedzą powinno przynieść lepszy wynik. Ogromny wysiłek tych dzieci i ich rodziców włożony w to, żeby móc korzystać z edukacji w ramach integracji z dziećmi słyszącymi zasługuje na umiejętne wsparcie ze strony pedagogów.

Mówienie i aktywne słuchanie są sprawnościami i trzeba się ich uczyć, tak jak wszelkich innych umiejętności. Do rozwoju i koordynacji poszczególnych części wchodzących w skład skomplikowanego narządu mowy potrzebny jest prawidłowo działający narząd słuchu oraz pewien okres i aktywne ćwiczenia. Jeżeli reakcje na dźwięki są niepewne, a mowa dziecka nie rozwija się czy postępuje zbyt wolno, przyczyny tego stanu mogą być różne, np.: wada słuchu, przewlekłe wysiękowe zapalenie uszu, opóźnienie psychoruchowe, brak stymulacji ze strony środowiska rodzinnego, wady narządów mowy, zaburzenia oddechowe, czasem jest nim podłoże natury emocjonalnej. Wiedza o tym co normalne (i w jakim czasie) stanowi punkt odniesienia do patologii.

Mowa dziecka niesłyszącego rozwija się analogicznie jak mowa dziecka słyszącego, tylko z powodu uszkodzenia słuchu odbywa się to wolniej, z opóźnieniem, z dużymi trudnościami i wymaga pomocy pedagogicznej i logopedycznej. Niebagatelną rolę do spełnienia w tym zakresie mają nauczyciele i wychowawcy. Zwłaszcza nauczyciele przedszkoli, do których masowo uczęszczają dzieci z zaburzeniami i uszkodzeniami słuchu. W okresie przedszkolnym oprócz działań rodziców i nauczycieli przedszkola potrzebna jest interwencja logopedy.

Celem terapii logopedycznej powinno być doprowadzenie do takiego stanu, aby wszystkie działania „wokół mowy dziecka” odbywały się w prawidłowym kontakcie emocjonalnym i różnych sytuacjach zabawowych oraz przy wykorzystaniu wszystkich zmysłów, w tym także zmysłu słuchu. Cele, jakie powinien sobie nakreślić nauczyciel, w tym także nauczyciel-logopeda są wielorakie i zależą od rodzaju i głębokości uszkodzenia oraz od momentu, w jakim to uszkodzenie nastąpiło. W przypadku uszkodzeń słuchu – jak wiadomo –

logopeda zajmuje się nie tylko i nie wyłącznie korygowaniem wad wymowy, lecz kształci, rozwija i usprawnia umiejętności językowe dziecka od podstaw. A więc w polu zainteresowania logopedy jest nauka komunikowania się dziecka z otoczeniem. W tym zadaniu może w znacznym stopniu wspierać go świadomy swej roli nauczyciel przedszkola, a także nauczyciel nauczania początkowego

Dzieci wstępując do szkoły wykazują dość szeroką rozpiętość w zakresie przygotowania do podjęcia obowiązku szkolnego i to pod każdym względem: motorycznym, intelektualnym, emocjonalnym, społecznym, a także pod względem mowy. Wiek kalendarzowy niczego tu nie oznacza. Uzyskany jednak przez dziecko stopień rozwoju mowy i języka jest jednym z ważniejszych kryteriów oceny dojrzałości szkolnej. Jeżeli dziecko zaczęło mówić z poważnym opóźnieniem, to nie możemy oczekiwać, aby rozwój jego mowy w wieku 6–7 lat zgodny był ze standardem. Dziecko takie będzie musiało poświęcić więcej czasu i wysiłku nauce szkolnej i domowej, nadrabiając zaległości we wszystkich obszarach warunkujących prawidłowy rozwój mowy.

Do szkoły idą wszystkie dzieci, także te, u których w okresie przedszkola nie zlikwidowano wad wymowy bądź to przez zaniechanie, bądź przez poważny charakter posiadanej przez dziecko wady. Do szkoły idą także dzieci z poważną wadą słuchu, które prezentują duże zaległości w rozwoju języka w płaszczyznach: dźwięków, słownictwa i gramatyki. Okres adaptacji szkolnej oraz intensywne nauki, jaka ma miejsce w pierwszej klasie, nie sprzyjają wyrównywaniu tych zaległości. Dzieci nieśmiałe, nerwowe, załknione mogą nie tylko nie wyrównywać swoich wad, ale także je pogłębiać.

Szczególne trudności w sprostaniu wymaganiom szkolnym mogą mieć dzieci z wadą słuchu.

Takie dzieci mają trudności w realizacji programu szkolnego, skupieniu uwagi, podążaniu za wymaganiami nauczyciela, panowaniu nad swoimi reakcjami emocjonalnymi, odpowiednim znalezieniu się w grupie rówieśniczej. Do tej trudnej sytuacji dołącza się względny regres w rozwoju mowy spowodowany intensywną nauką czytania i pisania.

Mamy nadzieję, że przygotowana publikacja pomoże nauczycielom szkół i przedszkoli na zrozumienie ważnych aspektów medycznych, rehabilitacyjnych, psychologicznych i edukacyjnych i wpłynie korzystnie na jakość bezpośredniej pracy nauczyciela z dzieckiem z różnymi uszkodzeniami słuchu, głosu i mowy. Stowarzyszenie Przyjaciół Osób Niesłyszących i Niedosłyszących „Człowiek-Człowiekowi” od wielu lat czyni starania o pozyskanie partnerskiej współpracy nauczycieli i wychowawców z rodzinami dzieci mających uszkodzenia lub zaburzenia słyszenia. Organizujemy szkolenia dla nauczycieli w formie wykładów oraz warsztatów. Popularyzujemy także wiedzę na łamach naszego czasopisma „Słysz” oraz poprzez inne wydawnictwa staramy się przekazać wiedzę o tym, jak postępować z uczniem, który ma problemy ze słuchem.

Przygotowana publikacja jest wyborem tekstów, które mają charakter poradnika, i jest przeznaczona przede wszystkim dla nauczycieli i wychowawców uczniów mających problemy ze słuchem i mową. Korzystać z niej mogą również z powodzeniem rodzice uczniów, gdyż oni stają wciąż wobec nowych sytuacji i wyzwań, chociaż są już zdecydowanie lepiej „wprowadzeni” w problemy dziecka niesłyszącego czy niedosłyszącego i rodziny, w której się ono wychowuje, i tym samym bardziej doświadczeni. Publikacja ta służy równocześnie poszerzeniu wiedzy specjalistów zaangażowanych w proces rehabilitacji i wychowania dzieci z wadami słuchu i mowy

oraz pomocy ich rodzinom. Przydatna też będzie dla studentów kształcących się w kierunku pracy z dziećmi i młodzieżą z uszkodzonym narządem słuchu. Przede wszystkim jednak ma na celu uzmysłowienie nauczycielom i wychowawcom, z jakimi wielkimi trudnościami muszą borykać się rodziny wychowujące dzieci z wadą słuchu i one same, aby móc na tych samych prawach korzystać z dobrodziejstw powszechnej edukacji.

W serii „Uczeń – zmysły, komunikacja” – zbiór pierwszy „**Gdy Twój uczeń ma problemy ze słuchem**” składa się z 4 zeszytów omawiających wybrane aspekty medyczne, psychologiczne, rehabilitacji i edukacyjne.

Zeszyt 1 – Wybrane aspekty medyczne – zadaniem poradnika jest w sposób przystępny i zrozumiały dla nauczycieli i wychowawców zobrazowanie sytuacji ucznia mającego problemy ze słuchem. Dzisiaj nie ulega wątpliwości, że już nawet mniejsze ubytki słuchu (20–40 dB), trwające dłuższy czas mają znaczny, niekorzystny wpływ na osiągnięcia szkolne uczniów. Wady takie uniemożliwiają bowiem korzystanie w pełni z przekazywanej słownie wiedzy, mają wpływ na naukę czytania i pisania, w szczególności na naukę języków obcych. Dzieci z tego typu ubytkami muszą mieć zatem zorganizowane specjalne formy pomocy w szkołach powszechnych – regularną pomoc logopedy w celu korekcji mowy i pedagoga w realizacji programu nauczania. Uczeń taki wymaga systematycznej pracy nad rozwojem języka, pomocy w rozumieniu tekstu z podręcznika, zwłaszcza czytanego podczas lekcji, gdy uczeń nie może weryfikować tego, co słyszy. Publikacja ta ma pomóc rozwiązać powyższe problemy, ma być źródłem informacji teoretycznych i praktycznych dla nauczycieli i wychowawców, jak postępować

z takim uczniem. Zawiera najistotniejsze informacje z dziedziny medycyny, a więc informacje na temat anatomii i fizjologii słyszenia, jak „działa” narząd słuchu, jakie mogą być przyczyny różnego stopnia niedosłuchu i jak prawidłowo powinna przebiegać interwencja medyczna.

Zeszyt 2 – Wybrane aspekty psychologiczne

– zeszyt zawiera i omawia problemy diagnozy psychologicznej, rozwój dziecka z wadą słuchu na tle norm rozwojowych, jaka powinna być pomoc psychologiczna dla terapeutów i rodziców ucznia z wadą słuchu. Porusza także problem wyboru języka migowego jako podstawowego sposobu porozumiewania się ludzi głuchych.

Zeszyt 3 – Wybrane aspekty rehabilitacji

– w zeszycie tym przedstawiano między innymi: metody diagnostyczne, diagnozę logopedyczną, możliwości rozwoju językowego dziecka z uszkodzonym narządem słuchu, istotne zagadnienia procesu terapii logopedycznej, narzędzia i techniki stosowane w procesie rehabilitacji, problem dokonania wyboru dalszej edukacji, jak radzić sobie z czytaniem i pisanem w czasie edukacji szkolnej, jak rozwijać pamięć, myślenie i język ucznia, zabawy z dźwiękiem w terapii ucznia z uszkodzonym narządem słuchu i inne.

U progu nauki szkolnej dziecko słyszące powinno mieć bogate umiejętności komunikowania się językowego – pełną sprawność wymawiania wszystkich głosek języka polskiego, znaczną sprawność systemową (posługuje się poprawnym, gramatycznym zdaniem, także złożonym) oraz pragmatyczną (wypowiedzi dziecka odpowiednio dopasowane do sytuacji, mogą odnosić zamierzony skutek). Wszelkie zaburzenia słyszenia mające miejsce w tym okresie wywołują natychmiastowe skutki poprzez ograniczenie uwagi

i możliwości poznawczych, nawarstwiają się z czasem. Typowe objawy sugerujące możliwość występowania zaburzeń słuchu są łatwe do zaobserwowania u pierwszoklasisty, ale należy pamiętać, że mogą występować w różnym nasileniu w zależności od głębokości problemu.

Zeszyt 4 – Wybrane aspekty edukacyjne

– zawierają między innymi zagadnienia związane z diagnozą pedagogiczną dziecka z wadą słuchu i jego rodziny, pomocy pedagogicznej, jak kształcić dzieci z wadą słuchu, trochę o edukacji językowej i o tym, że nie można zrobić nic bez wsparcia w rodzicach i nauczycielach, jakie są metody wspomagające rozwiązywanie problemów wychowawczych, o integracji dzieci niesłyszących z dziećmi słyszącymi, trochę wskazówek dla nauczycieli jak dopomóc uczniowi z uszkodzonym narządem słuchu w klasie szkoły masowej oraz jak poradzić sobie na studiach.

Mamy nadzieję, że zaproponowana publikacja z powodzeniem spełni swój cel – edukacyjny, ukierunkowujący, informujący i wspierający nauczycieli i wychowawców uczniów z wadą słuchu. Pozwoli nauczycielom i wychowawcom na prawidłową obserwację zarówno zaburzeń jak i postępów, jakie na drodze rozwoju czyni ich podopieczni. Pozwoli także na bardziej fachową interwencję.

Zdajemy sobie sprawę, że wybór tekstów nie jest podręcznikiem w całym tego słowa znaczeniu, lecz zapewniamy, iż mając świadomość dużego zapotrzebowania i zainteresowania na publikacje tego rodzaju, mamy wolę kontynuować prace nad przygotowywaniem kolejnych wydawnictw przede wszystkim z myślą o nauczycielach i wychowawcach dzieci i młodzieży z wadą słuchu.

Joanna Szuchnik
Henryk Skarżyński

Spis treści

Zeszyt 1. Wybrane aspekty medyczne

Wprowadzenie	M-1
Anatomia i fizjologia narządu słuchu	M-4
Fizjologia ucha wewnętrznego	M-5
Teorie słyszenia	M-7
Etiologia i diagnostyka wad słuchu u dzieci	M-9
Etiologia zaburzeń słuchu	M-9
Najczęstsze przyczyny zaburzeń słuchu	M-10
Diagnostyka subiektywna i obiektywna wad słuchu u dzieci	M-25
Wybrane problemy audiologii praktycznej	M-40
Współdziałanie specjalistów	M-40
Moment ujawnienia się choroby	M-40
Aparatowanie słuchu	M-49
Odrębności w aparutowaniu słuchu u małych dzieci	M-49
Aparaty słuchowe – wskazówki dla użytkowników i ich opiekunów	M-58
Przyczyny braku akceptacji aparatu słuchowego	M-62
Leczenie operacyjne najczęściej spotykanych zaburzeń słuchu	M-63
Leczenie niedosłuchu wynikającego z przewlekłego wysiękowego zapalenia ucha środkowego ..	M-63
Leczenie przerostu migdałków i przewlekłego zapalenia migdałków	M-66
Leczenie przewlekłego perlakowego zapalenia ucha środkowego	M-67
Leczenie rekonstrukcyjne łańcucha kosteczek słuchowych	M-69
Leczenie wad wrodzonych ucha zewnętrznego i środkowego	M-72
Leczenie całkowitej głuchoty	M-74
Leczenie częściowej głuchoty	M-86

Autorzy:

prof. dr hab. med. Henryk Skarżyński
dr med. Małgorzata Mueller-Malesińska

Współautorzy:

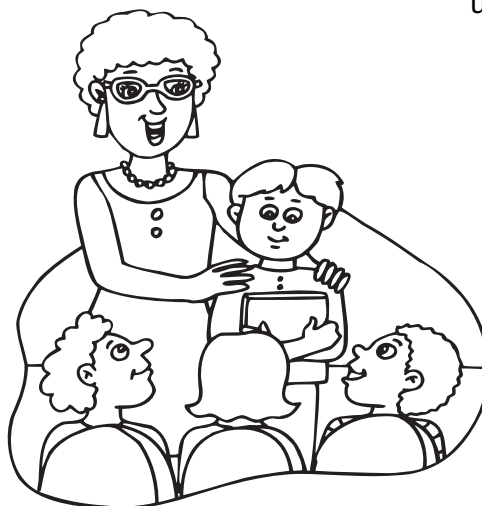
dr med. Grażyna Bartnik
lek. med. Anna Geremek
dr inż. Artur Lorens
Elwira Ludwikowska
lek. med. Paulina Młotkowska-Klimek
lek. med. Maciej Mrówka
lek. med. Anna Piotrowska
lek. med. Joanna Ratyńska
lek. med. Jolanta Serafin
lek. med. Piotr Sopliński
dr med. Agata Szkiełkowska
dr med. Joanna Szuchnik
dr med. Grażyna Tacikowska
dr med. Jarosław Waligóra
dr med. Wanda Wojnarowska-Kulesza
dr hab. med. Jarosław Wysocki

Współpraca:

mgr Aneta Olkowska
mgr Joanna Zagrodzka

Wprowadzenie

Prawidłowy słuch jest dla dziecka jedną z ważniejszych dróg poznawania świata, warunkiem koniecznym rozwoju mowy i komunikacji językowej. Słuch stanowi podstawę porozumiewania się między ludźmi. Wszelkie niedobory w odbiorze dźwięków występujące u dziecka w okresie kształtowania się mowy i języka powodują opóźnienia tego procesu, często zupełnie go zaburzając. Ma to swoje reperkusje we wszystkich sferach życia, a szczególnie w zakresie edukacji i zachowań społecznych. Wczesne rozpoznanie istniejących problemów ma niebagatelne znaczenie dla skuteczności leczenia. Liczy się tutaj czujność i aktywność wszystkich środowisk, w których przebywa dziecko. Przedszkole, szkoła i dom dostarczają na ogół wartościowych informacji wynikających z codziennej obserwacji zachowań dziecka. Właściwie ukierunkowane umożliwiają sformułowanie wątpliwości co do prawidłowego rozwoju dziecka wymagających dalszej interwencji medycznej. Tak więc opie-

kunowie dzieci, rodzice, nauczyciele powinni posiadać podstawową wiedzę, jakie objawy mogą sugerować zaburzenia słuchu, na co i kiedy warto zwracać uwagę.

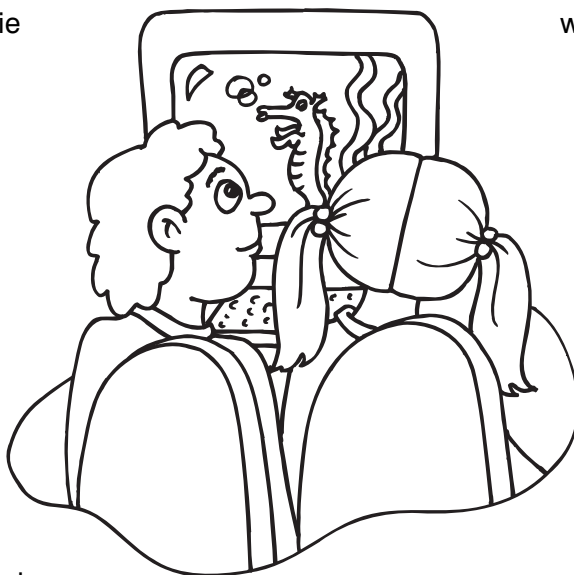
Badania prowadzone przez Instytut Fizjologii i Patologii Słuchu w latach 1995–1999 wykazały, że w Polsce zaburzenia słuchu występują u 4–6 noworodków na 1000, 2–4% przedszkolaków i aż 20% uczniów szkół podstawowych, gimnazjów i szkół średnich. Częstość występowania niedosłuchu porównywana jest z częstością wad wzroku. Niestety aparaty słuchowe nie są powszechnie akceptowane w społeczeństwie, w przeciwieństwie do okularów.

W tym przypadku dzieci są mniej tolerancyjne niż ludzie dorośli. Najczęstszą przyczyną niedosłuchu u dzieci (w 70%) są zamykania zapalne i ich powikłania, które mogą być skutecznie leczone w przypadkach wczesnego wykrycia. Służą temu badania przesiewowe wprowadzane w placówkach medycznych i oświatowych. Również trwałe niedosłuch

odbiorczy można skutecznie leczyć poprzez rehabilitację z pomocą aparatów słuchowych czy implantów ślimakowych.

Przedstawione materiały mają na celu zapoznanie środowiska nauczycielskiego z problemem niedosłuchu. Nowoczesne leczenie i postęp techniczny sprawiają, że coraz więcej dzieci korzystających z aparatów słuchowych lub implantów ślimakowych uczy się w szkołach powszechnych. Jest to trudne wyzwanie, zarówno dla tych dzieci, jak i dla pedagogów. Sukces powinien być wspólny i podparcie go rzetelną wiedzą powinno przynieść lepsze rezultaty. Ogromny wysiłek tych dzieci i ich rodziców włożony w to, żeby móc korzystać z edukacji w ramach integracji z dziećmi słyszącymi, zasługuje na umiejętne wsparcie ze strony pedagogów.

U progu nauki szkolnej dziecko słyszące powinno mieć bogate umiejętności komunikowania się językowego – pełną sprawność wymawiania wszystkich głosek języka polskiego, znaczną sprawność systemową (posługiwanie się poprawnym, gramatycznym zdaniem, także złożonym) oraz pragmatyczną (wypowiedzi dziecka odpowiednio dopasowane do sytuacji mogą odnosić zamierzony skutek). Wszelkie zaburzenia słyszenia występujące w tym okresie lub we wcześniejszych latach życia dziecka wywołują natychmiastowe skutki poprzez ograniczenie uwagi i możliwości poznawczych, nawarstwiający się z czasem, jeżeli nie są leczone. Jednakże nawet leczone zaburzenia u dzieci, które urodziły się z wadą słuchu, powodują problemy z roz-

wojem mowy i nabywaniem języka, pomimo aparatowania słuchu. Dzieci z wadą wrodzoną u progu szkoły rzadko dorównują rówieśnikom w możliwościach poznawczych. Aparaty nie poprawiają słuchu, wzmacniają jedynie głośność dźwięków, ale nigdy nie zastąpią słuchu naturalnego. Błędne jest więc założenie, że dziecko noszące aparaty słuchowe wszystko słyszy i rozumie.

Z badań prowadzonych przez Instytut Fizjologii i Patologii Słuchu wynika, że często problem ze słuchem powstaje nagle lub stopniowo w okresie przedszkolnym lub szkolnym i długo pozostaje niezauważony przez opiekunów. Wpływa na zachowanie się dziecka, jego koncentrację i pogorszenie zdolności poznawczych czy wręcz zahamowanie rozwoju. Te i wiele innych objawów kojarzone są częściej z problemami wychowawczymi niż z niedosłuchem. Tymczasem typowe objawy sugerujące możliwość występowania zaburzeń słuchu są łatwe do zaobserwowania u pierwszoklasisty, ale należy pamiętać, że mogą występować w różnym nasileniu w zależności od głębokości problemu:

- opóźnienie rozwoju mowy lub ograniczony zasób języka (trudności ze zrozumieniem tekstu czytanego)
- niewyraźna mowa, gubienie początków lub końcówek wyrazów
- problemy z pisaniem ze słuchu (dziecko pisze tak, jak słyszy)
- obserwowanie twarzy osoby mówiącej

- rozkojarzenie, problem z koncentracją uwagi, rozglądanie się po klasie w czasie, gdy inni wykonują polecenie nauczyciela
- zdziwienie, gdy dziecko uświadamia sobie, że jest wywoływane po imieniu
- opóźnione reagowanie lub brak odpowiedzi na zawołanie
- utrudnienia w rozumieniu poleceń w hałasie np. na przerwie
- częste prośby o powtórzenie, dopytywanie się „co”, trudności ze zrozumieniem pytania
- częste nieprzygotowanie do lekcji z powodu nierejestrowania przez dziecko tematu pracy domowej
- siadanie blisko telewizora lub manipulowanie ustawieniem głośności
- siadanie blisko nauczyciela lub wręcz odwrotnie – zajmowanie się sobą samym w końcu sali
- trudności z lokalizacją dźwięku
- głośne mówienie w cichym pomieszczeniu
- gorsze wyniki w nauce
- siedzenie w klasie w czasie przerwy, uciekanie przed hałasem, bóle głowy – mogące być objawem nadwrażliwości na dźwięki
- słyszenie dźwięków, których inni nie słyszą (szumy, piski, gwizdy, dzwonienie)
- niesłyszenie dzwonka oznajmiającego przerwę
- dysleksja, dysgrafia
- zawroty głowy, zaburzenia równowagi.